

ਸੰਗਤਿ

ਭਾਗ-4

ਇਸ ਲੇਖ ਦੀ ਲੜੀ ਦੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ 'ਸੰਗਤਿ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਰਸਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

ਅਗਲਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਡੂੰਘਿਆਂ-ਗੁੱਝਿਆਂ ਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਉਣ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਜਾ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਸੰਗਤਿ' ਹੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ —

ਚੰਗਾ	ਯਾ	ਮਾੜਾ
ਸੁਖਦਾਈ	ਯਾ	ਦੁਖਦਾਈ
ਅਰੋਗ	ਯਾ	ਰੋਗੀ
ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ	ਯਾ	ਮੁਰਝਾਇਆ
ਸ਼ਾਂਤ	ਯਾ	ਅਸ਼ਾਂਤ
ਨੇਕ	ਯਾ	ਬਦ
ਮੁਕਤ	ਯਾ	ਬੰਧਨ
ਸੁਰਗ	ਯਾ	ਨਰਕ
ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ	ਯਾ	ਢਹਿੰਦੀਆਂ ਕਲਾਂ
ਨਿਰਮਲ	ਯਾ	ਮਲੀਨ
ਕਾਮਯਾਬ	ਯਾ	ਨਿਸ਼ਫਲ
ਯਾਦ	ਯਾ	ਭੁਲ
ਰਸਦਾਇਕ	ਯਾ	ਫੋਕਾ
ਦੈਵੀ	ਯਾ	ਮਾਇਕੀ

ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਾਧਨ ਯਾ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ ।

ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਸੋ ਤੈਸੇ ਫਲੁ ਖਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-1369)

ਕਾਹੂ ਦਿਸਾ ਕੇ ਪਵਨ ਗਵਨ ਕੈ ਬਰਖਾ ਹੈ

ਕਾਹੂ ਦਿਸਾ ਕੌ ਪਵਨ ਬਾਦਰ ਬਿਲਾਤ ਹੈ ॥

ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਕੀਏ ਰਹਤ ਅਰੋਗ ਦੇਹੀ

ਕਾਹੂ ਜਲ ਪਾਨ ਬਿਆਪੈ ਬਿਥਾ ਬਿਲਲਾਤ ਹੈ ॥
 ਕਾਹੂ ਗਿ੍ਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਪਾਕ ਸ਼ਾਕ ਸਿਧਿ ਕਰੈ
 ਕਾਹੂ ਗਿ੍ਹ ਕੀ ਅਗਨਿ ਭਵਨ ਜਰਾਤ ਹੈ ॥
 ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ
 ਕਾਹੂ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਜਮਪੁਰਿ ਜਾਤ ਹੈ ॥ (ਕਾ. ਭਾ. ਗੁ. 549)

ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਮਾਨਸਿਕ ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ (routine) ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਰੁੱਝੇ ਅਤੇ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਹਾਂ, ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਘੜੇ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਮਾਨਸਿਕ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੱਕਣ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਪਰਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ।

ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਰੁਝਾਨ ਯਾ 'ਰੋੜ੍ਹ' ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਵਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, 'ਜੀਵ' ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਨੀਵੀਆਂ ਅਤੇ ਮਲੀਨ ਰੁਚੀਆਂ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਵਲ ਖਿੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਭੀ ਹੋ ਜਾਏ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਅਤਿਅੰਤ ਬੁਰੀ, ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਉਪਰਲੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਭੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਾਂਹ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਹੈ । ਪਰ, ਜਦ ਭੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੋਕੇ ਦੇ ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਯਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੱਸੀ-ਵੱਸੀ-ਰਸੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਰੁਚੀ ਫਿਰ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪੂੰ ਘੜੀ ਹੋਈ ਰੁਚੀ ਅਥਵਾ ਸੁਭਾਉ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਫੈਸਲੇ ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਆਪੂੰ ਘੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਰੁਚੀਆਂ ਅਥਵਾ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰਥ ਹੈ । ਜੀਵ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਕਾਰ — ਨੀਵੇਂ ਖਿਆਲਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਨਾਲ ਬਣੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਯਾ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਉਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਦਾਮਨਿਕ ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ ਨੀਵੀਆਂ 'ਰੁਚੀਆਂ' ਅਥਵਾ ਨੀਵੀਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਨ ਹੋਰ ਭੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ 'ਰੁਚੀ' ਉਚੀ ਸੰਗਤ ਵਲ 'ਖਿੱਚ ਖਾਣ' ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਨ ਲਈ 'ਸੰਗਤ' ਬਾਬਤ 'ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਯਾ 'ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ' ਭੀ ਮੱਧਮ ਯਾ 'ਪੁੰਧਲੀ' ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ 'ਜੀਵਨ' ਨੂੰ ਉੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਦੈਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਦੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਤਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰੋੜ੍ਹ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਰੁੜ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ ।

ਇਸ 'ਨਿਰਨੇ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਹਉਮੈ ਦੀ ਰੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ, ਉਣਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ, ਸਿਆਣੇ ਅਤੇ ਅਫਲਾਤੂਨ ਬਣੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਬਲਕਿ, ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਹੋਰਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਉਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਦੇ, ਵੇਖਦੇ ਅਤੇ ਵਧਾ-ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ-ਚੁਗਲੀ ਕਰਕੇ ਸੁਆਦ ਮਾਣਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਅਉਗੁਣ ਭਰੇ ਵਰਤਮਾਨ ਮਾਇਕੀ ਮਲੀਨ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ ਅਤੇ ਪਰਖਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ—

ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਕੋਈ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-330)

ਆਪਣਾ ਆਪੁ ਨ ਪਛਾਣੈ ਮੂੜਾ ਅਵਰਾ ਆਖਿ ਦੁਖਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-549)

ਆਪਸ ਕਉ ਬਹੁ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮਤਿ ਨ ਕਾਈ ॥
ਸਾਧੂ ਜਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪੇ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-601)

ਬੰਦੇ ਖੋਜੁ ਦਿਲ ਹਰ ਰੋਜ ਨਾ ਫਿਰੁ ਪਰੇਸਾਨੀ ਮਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-727)

ਆਠ ਪਹਰ ਚਿਤਵੈ ਨਹੀ ਪਹੁਚੈ ਬੁਰਾ ਚਿਤਵਤ ਚਿਤਵਤ ਮਰੀਐ ॥
(ਪੰ.-823)

ਨਿੰਦਕ ਦੁਸਟ ਵਡਿਆਈ ਵੇਖਿ ਨ ਸਕਨਿ
ਓਨ੍ਹਾ ਪਰਾਇਆ ਭਲਾ ਨ ਸੁਖਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-850)

ਪੰਡਿਤ ਇਸੁ ਮਨ ਕਾ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਅਵਰੁ ਕਿ ਬਹੁਤਾ ਪੜਹਿ ਉਠਾਵਹਿ ਭਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1261)

ਫਰੀਦਾ ਜੇ ਤੂ ਅਕਲਿ ਲਤੀਫੁ ਕਾਲੇ ਲਿਖੁ ਨ ਲੇਖ ॥
ਆਪਨੜੇ ਗਿਰੀਵਾਨ ਮਹਿ ਸਿਰੁ ਨੀਵਾਂ ਕਰਿ ਦੇਖੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1378)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਲ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਯਾ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਉਪਰ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਿਲਾਨਤਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੇ ਨੀਵੇਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਅਤੇ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਅਥਵਾ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਈ 'ਰੰਗਤ' ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ, ਨਿਸਚੇ ਅਤੇ ਕਰਤਬ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਰੰਗਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਡੀ 'ਸ਼ਖਸੀਅਤ' ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਹੈ ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਚੰਗੇ, ਉਤਮ ਦੈਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਾਡਾ 'ਜੀਵਨ' ਉਚੇਰਾ, ਚੰਗੇਰਾ, ਸੁਹਣੇਰਾ ਅਤੇ ਦੈਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਅਸੁਰੀ ਅਉਗਣ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਲਬ-ਲੋਭ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ-ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਹਉਮੈ-ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲਾ 'ਜੀਵਨ' ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-133)

ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ 'ਬਦਲਣ' ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਚੰਗੇ-ਮਾੜੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਜਾਂ 'ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ' ਅਥਵਾ 'ਬਿਬੇਕ ਬੁੱਧੀ' ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਬੁੱਧੀ ਇਤਨੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੰਗਿਆਈ ਅਤੇ ਬੁਰਿਆਈ ਦਾ 'ਨਿਰਨਾ' ਕਰਨ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸਮਰਥ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ । ਆਪਣੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਮਲੀਨ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਨਿਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗਲਤ ਮਲੀਨ 'ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ 'ਪ੍ਰਣਾਲੀ' ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਚਾਨਣ ਵਿਚ 'ਸੰਗਤ' ਲਫਜ਼ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਨਿਰਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲੇ ਬਿਉਰੇ ਵਿਚ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਸਤਸੰਗਤ

ਪ੍ਰਚਲਤ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਅਖੌਤੀ

ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ

ਸੰਗਤ

ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ ਖੇਲ ਹੈ
ਆਤਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ
ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਹੈ
'ਤੂੰ-ਤੇਰੀ' ਹੈ
ਨਿਰਲੇਪ ਹੈ
ਸੁਕਰ ਹੈ
ਪਿਆਰ ਹੈ

ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ
ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ
ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ ਹਨ
ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਹੈ
ਖੱਚਤ ਹੈ
ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਹੈ
ਘਿਰਨਾ ਹੈ

ਰਵਾ ਦਾਰੀ ਹੈ
 ਮਿਲਵਰਤਣ ਹੈ
 ਇਕ ਸੁਰਤਾ ਹੈ
 ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ
 ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ ਹੈ
 'ਹਥਹੁ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ' ਹੈ
 ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨੀ ਹੈ
 ਸਤਸੰਗ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੈ
 ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਨ
 'ਸੁਖ ਰੈਣ ਵਿਹਾਣੀ' ਹੈ
 ਪ੍ਰਿਮ ਖੇਲ ਹੈ
 ਪ੍ਰੇਮ ਸਵੈਪਨਾ ਹਨ
 ਰਸ ਰੂਪ ਹੈ
 ਪ੍ਰੇਮ ਖਿੱਚ ਹੈ
 'ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਹੈ
 ਨਿਮਰਤਾ ਹੈ
 ਨਿਰਮਲਤਾ ਹੈ
 ਆਤਮਿਕ ਖੁਸ਼ਬੋ ਹੈ
 ਸਚ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ
 ਆਸਤਿਕ ਹਨ
 ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ

ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ ਹੈ
 ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਹੈ
 ਧੜੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹੈ
 ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ
 ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਹੈ
 ਲੈ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ
 ਸੇਵਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ
 ਕੁਸੰਗਤ ਦੀ ਰੁਚੀ ਹੈ
 ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਨ
 ਦੁਖ-ਕਲੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਲਪਦੇ ਹਨ
 ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਹੈ
 ਮਾਇਕੀ ਕੁਲਝਣਾ ਹਨ
 ਫੋਕੀ ਹੈ
 ਮਾਇਕੀ ਖਿੱਚ ਹੈ
 'ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ' ਹਨ
 ਅਹੰਕਾਰ ਹੈ
 ਮੈਲ ਹੈ
 ਮਾਇਕੀ ਸੜਿਹਾਂਦ ਹੈ
 ਝੂਠ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ
 ਨਾਸਤਿਕ ਹਨ
 ਮਨਮੁਖ ਹਨ ।

ਇਸ ਬਿਉਰੇ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲੇ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸੰਗਤ' ਦੀ ਪਰਖ ਇਉਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ—

ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ ਸਿਉ ਸਾਕਤ ਨਹੀ ਸੰਗੁ ॥

ਓਹੁ ਬਿਖਈ ਓਸੁ ਰਾਮ ਕੋ ਰੰਗੁ ॥

(ਪੰਨਾ-198)

ਉਤਮ ਸੰਗਤਿ ਉਤਮੁ ਹੋਵੈ ॥

ਗੁਣ ਕਉ ਧਾਵੈ ਅਵਗਣ ਧੋਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-414)

ਦੂਜੇ ਭਾਇ ਦੁਸਟਾ ਕਾ ਵਾਸਾ ॥ ਭਉਦੇ ਫਿਰਹਿ ਬਹੁ ਮੋਹ ਪਿਆਸਾ ॥

ਕੁਸੰਗਤਿ ਬਹਿ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਦੁਖੇ ਦੁਖੁ ਕਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-1068)

ਮਨਮੁਖ ਸੇਤੀ ਸੰਗੁ ਕਰੇ ਮੁਹਿ ਕਾਲਖ ਦਾਗੁ ਲਗਾਇ ॥

ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ੍ ਲੋਭੀਆਂ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਮੇਲਿ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1417)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮਰਸੁ ਮਨਮੁਖ ਬਦਰਾਹੀ ਬਦਰਾਹਾ ।
ਮਨਮੁਖ ਟੋਟਾ ਗੁਰਮੁਖ ਲਾਹਾ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 17/4)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹਨਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਥਵਾ 'ਸੰਸਕਾਰਾਂ' ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ । ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

1. ਅਸੀਂ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਜੀਵਨ-ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਇਤਨੇ ਗਲਤਾਨ ਅਥਵਾ ਖੱਚਤ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਤੱਕਣ ਯਾ ਸੋਚਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਦਲਣ, ਢਾਲਣ ਅਤੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਠਦਾ ।
2. ਜੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਦਿਮਾਗੀ ਸੋਝੀ ਆ ਭੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਉਤੇ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਲੋੜ ਹੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ । ਬਿਨਾਂ ਲੋੜ ਤੋਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵਲ ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ, ਰੁਚੀ, ਜਿਗਿਆਸਾ ਅਤੇ ਰੀਝ ਭੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜਦੀ ।
3. ਕਈ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ 'ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ' ਦਾ ਗਿਆਨ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਲੀਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਈ ਸੰਸਕਾਰੀ ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਕਿਰਤ ਕੀ ਬਾਂਧੀ ਸਭ ਫਿਰੈ ਦੇਖਹੁ ਬੀਚਾਰੀ ॥
ਏਸ ਨੋ ਕਿਆ ਆਖੀਐ ਕਿਆ ਕਰੇ ਵਿਚਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-334)

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਜਾਨੈ ਸਭ ਬਾਤ ਜਾਨਤ ਹੀ ਅਉਗਨੁ ਕਰੈ ॥
ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸਲਾਤ ਹਾਥਿ ਦੀਪੁ ਕੂਏ ਪਰੈ ॥ (ਪੰਨਾ-1376)

4. ਜੇ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਕੀ ਨਿਵਾਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ 'ਕਠਿਨ' ਦੈਵੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਲਈ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਣ ਦਾ ਮਨ ਵਿਚ ਸਾਹਸ ਯਾ ਉਮਾਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ।
5. ਕੁਝ ਜਿਗਿਆਸੂ ਉਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਦਮ ਤੇ ਘਾਲਣਾ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਸਕਾਰ ਇਤਨੇ ਡੂੰਘੇ ਉਤਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਅਮਲੀ ਵਾਂਗੂ, ਪੁਰਾਣੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਏ ਅਥਵਾ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਸੰਸਕਾਰ

ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਉਸੇ ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ ਵਲ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਨਿਸਚੇ, ਉਦਮ ਅਥਵਾ ਜਤਨ ਨਿਸ਼ਫਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

6. ਕੁਝ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਭੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਬੰਧਨ ਦੀ ਵਜਾਹ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਅਤੀ ਕਠਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਕਦੇ ਭੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਜਿਗਿਆਸੂ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਯਾ ਸਾਧਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਇਛਾ ਜਾਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਪਾਲਣਾ ਹੀ ਭਗਤੀ ਹੈ
ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ
ਪਰਮਾਰਥ ਵਿਹਲਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਅਤੇ

ਜਦ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਲਈ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ, ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕਰ ਕੇ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਨ ਦੀ ਅਤੇ ਵਕਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਣਹਾਰ ਜਿਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸਾ ਕਰਨਾ 'ਆਤਮਿਕ ਪਾਪ' ਹੈ ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਦੈਵੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਉਚਿਆਈ ਦੀ ਕਠਿਨਤਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ —

- ਵਾਟ ਹਮਾਰੀ ਖਰੀ ਉਡੀਣੀ ॥ ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਬਹੁਤੁ ਪਿਈਣੀ ॥
ਉਸੁ ਉਪਰਿ ਹੈ ਮਾਰਗੁ ਮੇਰਾ ॥
ਸੇਖ ਫਰੀਦਾ ਪੰਥੁ ਸਮ੍ਹਾਰਿ ਸਵੇਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-794)
- ਜੋਗੈ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਬਿਖਮੁ ਹੈ ਜੋਗੀ ਜਿਸ ਨੋ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸੋ ਪਾਏ ॥
ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਏਕੋ ਵੇਖੈ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-909)
- ਚਾਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਭਗਤਾਹ ਕੇਰੀ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ॥
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਤਜਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਹੁਤੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥
ਖੰਨਿਅਹੁ ਤਿਖੀ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ ਏਤੁ ਮਾਰਗਿ ਜਾਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-918)
- ਮਾਰਗੁ ਪੰਥੁ ਨ ਜਾਣਉ ਵਿਖੜਾ ਕਿਉ ਪਾਈਐ ਪਿਰੁ ਪਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-1111)
- ਮਾਰਗੁ ਬਿਖਮੁ ਡਰਾਵਣਾ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਤਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-1248)
- ਕਬੀਰ ਜਿਹ ਮਾਰਗਿ ਪੰਡਿਤ ਗਏ ਪਾਛੈ ਪਰੀ ਬਹੀਰ ॥
ਇਕ ਅਵਘਟ ਘਾਟੀ ਰਾਮ ਕੀ ਤਿਹ ਚੜਿ ਰਹਿਓ ਕਬੀਰ ॥ (ਪੰਨਾ-1373)

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥

ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥ ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ (ਪੰਨਾ-1412)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਾਰਗਿ ਚਲਣਾ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਕਾਰ ਨਿਬਹੰਦਾ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 24/21)

ਇਸ ਕਠਿਨ ਅਤੇ ਬਿਖਮ ਦੈਵੀ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਦਾ ਮੇਲ, ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ‘ਕਾਫਲੇ’ ਅਥਵਾ ‘ਕਾਰਵਾਂ’ ਦੁਆਰਾ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਨਿਸ਼ਕ, ਸੌਖਾ, ਸੁਖਦਾਈ ਅਤੇ ਲਾਭਵੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਤਦੇ ਕਠਿਨ ਦੈਵੀ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਚਲਣ ਲਈ ਭੀ ‘ਸਤਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ‘ਸਾਧਸੰਗਤ’ ਰੂਪੀ ਕਾਫਲੇ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਅਗਵਾਈ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਭੀ ਅਤੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ਜਗੁ ਭਉਜਲੁ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਐ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-95)

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਪੰਥੁ ਡਰਾਉ ਬਹੁਤੁ ਭੈਹਾਰੀਆ ॥

ਮੈ ਤਕੀ ਓਟ ਸੰਤਾਰੁ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-240)

ਕਰਿ ਸੇਵਹੁ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਜਮ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਸਾਧੇ ਰਾਮ ॥

ਮਾਰਗੁ ਬਿਖੜਾ ਸਾਧਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਭਾ ਪਾਈਐ ॥ (ਪੰਨਾ-542)

ਚਰਨ ਭਏ ਸੰਤ ਬੋਹਿਥਾ ਤਰੇ ਸਾਗਰੁ ਜੇਤ ॥

ਮਾਰਗੁ ਪਾਏ ਉਦਿਆਨ ਮਹਿ ਗੁਰਿ ਦਸੇ ਭੇਤ ॥

(ਪੰਨਾ-810)

ਸਾਧਸੰਗੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਰੰਗੇ ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਸਭੁ ਤਰੈ ॥

(ਪੰਨਾ-927)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਭੀਰ ਜਉ ਪਾਈ

ਤਉ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਮਿਰੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-1209)

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ‘ਭਉਜਲ ਬਿਖਮ ਅਸਗਾਹ’ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ ਤਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ—

ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਸੁਨੀ ਇਹ ਸੋਇ ॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਬਿਨੁ ਤਰਿਓ ਨ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-373)

ਡੋਲਿ ਡੋਲਿ ਮਹਾ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਬਿਨਾ ਸਾਧੁ ਸੰਗ ॥

(ਪੰਨਾ-405)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਣ ਭਰਮ ਭੁਲਾਇਆ ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 39/16)

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ‘ਸਤਸੰਗਤ’, ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ‘ਮੇਲ’ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ—

ਸੋ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਇਆ ਜੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

ਸਤ ਸੰਗਤਿ ਬਹਿ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-115)

ਹਮ ਅਪਰਾਧੀ ਰਾਖੇ ਗੁਰ ਸੰਗਤੀ ਉਪਦੇਸੁ ਦੀਓ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਛਡਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-167)

ਸੰਤ ਸਭਾ ਕਉ ਸਦਾ ਜੈਕਾਰੁ ॥

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਨ ਪ੍ਰਾਨ ਅਧਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-183)

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥

ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਅਨੇਰਾ ਭ੍ਰਮੁ ਨਸੈ ॥

(ਪੰਨਾ-211)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਹਰਿ ਉਸਤਤਿ ਹੈ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰਿਆ ॥

ਓਇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਾਣੀ ਧੰਨਿ ਜਨ ਹਰਿ ਉਪਦੇਸੁ ਕਰਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰਿਆ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਵਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸੁਣਾਵਹਿ

ਹਰਿ ਨਾਮੇ ਜਗੁ ਨਿਸਤਾਰਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-311)

ਜੋ ਹਰਿ ਰਾਤੇ ਸੇ ਜਨ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-353)

ਨਾਨਕ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਜਬ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥

(ਪੰਨਾ-455)

ਪਾਰਸੁ ਭੇਟਿ ਕੰਚਨੁ ਧਾਤੁ ਹੋਈ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥

(ਪੰਨਾ-505)

ਸਾਧ ਸੰਗਿ ਨਾਨਕ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਅਤਿ ਪਿਆਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-508)

ਸੁੰਦਰੁ ਸੁਘੜੁ ਸੂਰੁ ਸੋ ਬੇਤਾ ਜੋ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ ਪਾਵੈ ॥

ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੁ ਕਰੇ ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜੋਨੀ ਧਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-531)

ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕਉ ਵਾਰਿਆ ਭਾਈ ਜਿਨ ਏਕੰਕਾਰ ਅਧਾਰ ॥

(ਪੰਨਾ-608)

ਜੈ ਜੈ ਕਾਰੁ ਕਰੈ ਸਭ ਉਸਤਤਿ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਪਿਆਰੀ ॥

(ਪੰਨਾ-615)

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਭਇਓ ਪਰਾਪਤਿ ਜਿਸੁ ਪੁਰਬ ਲਿਖੇ ਕਾ ਲਹਨਾ ॥ (ਪੰ.-642)

ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਿਅ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪ੍ਰਭ ਕੇ ਤਾ ਕੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਗਾਈਐ ॥
 ਨਾਨਕ ਈਹਾ ਸੁਖੁ ਆਗੈ ਮੁਖ ਉਜਲ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਕੈ ਪਾਈਐ ॥
 (ਪੰਨਾ-700)

ਮਹਿਮਾ ਸਾਧੂ ਸੰਗ ਕੀ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ॥
 ਮੈਲੁ ਖੋਈ ਕੋਟਿ ਅਘ ਹਰੇ ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਚੀਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-809)

ਜਾ ਦਿਨ ਭੇਟੇ ਸਾਧ ਮੋਹਿ ਉਆ ਦਿਨ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥
 ਤਨੁ ਮਨੁ ਅਪਨੋ ਜੀਅਰਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਹਉ ਵਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ-810)

ਮਨ ਮਿਲੁ ਸੰਤ ਸੰਗਤਿ ਸੁਭਵੰਤੀ ॥
 ਸੁਨਿ ਅਕਥ ਕਥਾ ਸੁਖਵੰਤੀ ॥ (ਪੰਨਾ-977)

ਸੰਗਤਿ ਕਾ ਗੁਨੁ ਬਹੁਤੁ ਅਧਿਕਾਈ ਪੜਿ ਸੂਆ ਗਨਕ ਉਧਾਰੇ ॥
 ਪਰਸ ਨਪਰਸ ਭਏ ਕੁਬਿਜਾ ਕਉ ਲੈ ਬੈਕੁੰਠਿ ਸਿਧਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-981)

ਗੁਰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਆਰੇ ॥
 ਓਇ ਬੈਸਹਿ ਤਖਤਿ ਸੁ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥
 ਤਤੁ ਲਹਹਿ ਅੰਤਰਗਤਿ ਜਾਣਹਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਾਚੁ ਵਡਾਈ ਹੇ ॥ (ਪੰ.-1026)

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਗੀਤਿ ॥
 ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਰੀਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ-1146)

ਹਉ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਬਲਿ ਸਾਧ ਜਨਾਂ ਕਉ
 ਮਿਲਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਰਿ ਉਤਰਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ-1294)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵਿਚ ‘ਸਤ ਸੰਗਤ’ ਅਥਵਾ
 ‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ’ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਣ ਦਸੇ ਗਏ ਹਨ । ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਸੰਗਤ ਅਥਵਾ
 ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡੇ ਸਮੁੱਚੇ (overall) ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣੀ
 ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ—

ਉਚੇਰੀ
 ਚੰਗੇਰੀ
 ਸੁਹਣੇਰੀ
 ਦੈਵੀ

ਆਤਮਿਕ

‘ਝਲਕ’ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

ਅਪੁਸਟ ਬਾਤ ਤੇ ਭਈ ਸੀਧਰੀ ਦੂਤ ਦੁਸਟ ਸਜਨਈ ॥

ਅੰਧਕਾਰ ਮਹਿ ਰਤਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਓ ਮਲੀਨ ਬੁਧਿ ਹਛਨਈ ॥.....

ਆਢ ਆਢ ਕਉ ਫਿਰਤ ਢੂੰਢਤੇ ਮਨ ਸਗਲ ਤ੍ਰਿਸਨ ਬੁਝਿ ਗਈ ॥

ਏਕੁ ਬੋਲੁ ਭੀ ਖਵਤੇ ਨਾਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੀਤਲਈ ॥ (ਪੰਨਾ-402)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਪਲਟਿਆ ਹਰਿ ਰਾਤੀ ਸਾਜਿ ਸੀਗਾਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-785)

ਅਨ ਤੇ ਟੂਟੀਐ ਰਿਖ ਤੇ ਛੂਟੀਐ ॥

ਮਨ ਹਰਿ ਰਸ ਘੁਟੀਐ ਸੰਗਿ ਸਾਧੂ ਉਲਟੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-830)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਦੈਵੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ‘ਜੀਵਨ-ਛੋਹ’ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ‘ਮੇਲ ਜੋਲ’ ਅਥਵਾ ‘ਸੰਗ’ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਨੀਵੀਂ ਮਲੀਨ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਰੰਗਤ ਅਥਵਾ ਅਉਗਣ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਘਟਦੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਅਉਗਣਾਂ ਦੀ ਥਾਂ-ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸਤਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੇਠਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ —

ਸਤ

ਸੰਤੋਖ

ਦਇਆ

ਏਕਤਾ

ਖਿਮਾ

ਗਰੀਬੀ

ਪਿਆਰ

ਇਤਿਫ਼ਾਕ

ਰਵਾਦਾਰੀ

ਸੇਵਾ ਭਾਵ

ਪਰਉਪਕਾਰ

ਮਿਤਰਤਾ

ਸ਼ਾਂਤੀ

ਹਮਦਰਦੀ

ਧੀਰਜ

ਵਿਸ਼ਵਾਸ
 ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ
 ਨਿਮਰਤਾ
 ਭਾਣਾ
 ਗਿਆਨ
 ਆਸਤਿਕਤਾ
 ਈਮਾਨਦਾਰੀ
 ਮਿਲਵਰਤਣ
 ਕੁਰਬਾਨੀ
 ਆਪਾ ਵਾਰਨਾ
 ਪ੍ਰੀਤ
 ਪ੍ਰੇਮ
 ਰਸ
 ਚਾਉ, ਆਦਿ ।

ਜੇ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਾਡੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਆਵੇ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ ਦੇ ਵਹਾਉ ਵਿਚ ਹੀ —

ਈਰਖਾ
 ਦਵੈਤ
 ਵੈਰ
 ਵਿਰੋਧ
 ਨਿੰਦਾ
 ਚੁਗਲੀ
 ਸਾੜਾ
 ਕੁਲਝਣਾ
 ਦੁਖ
 ਕਲੇਸ਼
 ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰ
 ਝੂਠ
 ਡਰ
 ਫ਼ਰੇਬ
 ਚਿੰਤਾ

ਸ਼ੱਕ
 ਬੇਈਮਾਨੀ
 ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ
 ਹਉਮੈ
 ਮੈਂ-ਮੇਰੀ
 ਦੂਜਾ ਭਾਉ
 ਖਿਚੋਤਾਣ
 ਲੜਾਈਆਂ
 ਝਗੜੇ
 ਤਅਸੁੱਬ
 ਨਫਰਤ
 ਬਦਲਾ
 ਕਾਮ
 ਕ੍ਰੋਧ
 ਲੋਭ
 ਮੋਹ
 ਅਹੰਕਾਰ

ਆਦਿ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵਜਾਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ —

1. ਉਹ ਸੰਗਤ 'ਸਤ' ਯਾ ਆਤਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ 'ਅਖੌਤੀ ਸੰਗਤ' ਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਐਵੇਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਵਿਚ 'ਠਾਠਾ-ਬਾਗਾ' ਹੀ ਹੈ ।

2. ਅਸੀਂ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਸੰਗਤ ਵਿਚ 'ਭਰੇ-ਪੀਤੇ' ਹਉਮੈ ਦੀ ਪਾਣ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਭਲੇ-ਭਲੇਰੇ, ਗਿਆਨੀ, ਧਿਆਨੀ ਅਤੇ ਅਫਲਾਤੂਨ ਬਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ 'ਆਤਮਿਕ ਲਾਹਾ' ਲੈਣ ਯਾ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਥੇ 'ਆਲੋਚਕ' (sanitary inspector) ਬਣ ਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ —

ਟੋਕ-ਟੁਕਾਈ ਕਰਦੇ
 ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਦੇ
 ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਕਰਦੇ
 ਛਿਦ੍ਰ ਫੋਲਦੇ
 ਫਤਵੇ ਲਾਉਂਦੇ

ਹੋਏ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ 'ਲਾਹਾ' ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਤੋਟਾ' ਖੱਟ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਨਾਵਣ ਚਲੇ ਤੀਰਥੀ ਮਨਿ ਖੋਟੈ ਤਨਿ ਚੋਰ ॥

ਇਕੁ ਭਾਉ ਲਥੀ ਨਾਤਿਆ ਦੁਇ ਭਾ ਚੜੀਅਸੁ ਹੋਰ ॥ (ਪੰਨਾ-789)

ਜਿਹਵਾ ਰੰਗਿ ਨਹੀ ਹਰਿ ਰਾਤੀ ਜਬ ਬੋਲੈ ਤਬ ਫੀਕੇ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪਸਿ ਪਸੂ ਭਏ ਕਦੇ ਹੋਹਿ ਨਾ ਨੀਕੇ ॥
(ਪੰਨਾ-1126)

ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਕਰਹਿ ਜੋ ਬਾਦੁ ॥

ਤਿਨ ਨਿੰਦਕ ਨਾਹੀ ਕਿਛੁ ਸਾਦੁ ॥ (ਪੰਨਾ-1145)

ਕਾਬੂਰੀ ਕੋ ਗਾਹਕੁ ਆਇਓ ਲਾਦਿਓ ਕਾਲਰ ਬਿਰਖ ਜਿਵਹਾ ॥

ਆਇਓ ਲਾਭੁ ਲਾਭਨ ਕੈ ਤਾਈ

ਮੋਹਨਿ ਠਾਗਉਰੀ ਸਿਉ ਉਲਝਿ ਪਹਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1203)

3. ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਮਾਇਕੀ ਰੰਗਤ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ 'ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਭੀ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਮਾਇਕੀ 'ਗਰਜ਼' ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਸਾਡੀ ਮਾਇਕੀ ਗਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਯਾ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭੀ ਉੱਡ-ਪੁੱਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਭੀ ਅਸ਼ਰਧਕ ਹੋ ਕੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੈਵੀ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਲਾਹੇ ਤੋਂ ਭੀ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

4. 'ਅਖੌਤੀ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਪਰਮਾਰਥਕ ਜੀਵਨ ਸੇਧ ਗਲਤ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ—

ਫੋਕੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ

ਸੁੱਕੀ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ

ਨਿਉਲੀ ਕਰਮ

ਹਠ ਯੋਗ

ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਜੋਗ

ਜੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ

ਜਾਦੂ

ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ

ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਵਸੀਕਰਣ

ਬਲੀ ਦੇਣੀ

ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ

ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ
ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ

ਆਦਿ ਭੰਬਲ-ਭੂਸਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਤੋਂ
ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ।

ਜੋਗੀ ਜਤੀ ਤਪੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬਹੁ ਤੀਰਥ ਭ੍ਰਮਨਾ ॥
ਲੁੰਜਿਤ ਮੁੰਜਿਤ ਮੋਨਿ ਜਟਾਧਰ ਅੰਤਿ ਤਉ ਮਰਨਾ ॥.....
ਆਗਮ ਨਿਰਗਮ ਜੋਤਿਕ ਜਾਨਹਿ ਬਹੁ ਬਹੁ ਬਿਆਕਰਨਾ ॥
ਤੰਤ ਮੰਤ੍ਰ ਸਭ ਅਉਖਧ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤਿ ਤਉ ਮਰਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-476)

ਕਾਹੂੰ ਲੈ ਪਾਹਨ ਪੂਜ ਧਰਯੋ ਸਿਰ ਕਾਹੂੰ ਲੈ ਲਿੰਗ ਗਰੇ ਲਟਕਾਇਓ ॥
ਕਾਹੂੰ ਲਖਿਓ ਹਰਿ ਅਵਾਚੀ ਦਿਸਾ ਮਹਿ ਕਾਹੂੰ ਪਛਾਹ ਕੋ ਸੀਸੁ ਨਿਵਾਇਓ ॥
ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੂਜਨ ਧਾਇਓ ॥
ਕੂਰ ਕ੍ਰਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭ ਹੀ ਜਗ
ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ ॥ (ਸਵੱਯੇ ਪਾ: 10)

ਨਾਟਕ ਚੇਟਕ ਕੀਏ ਕੁਕਾਜਾ ॥
ਪ੍ਰਭ ਲੋਗਨ ਕਹ ਆਵਤ ਲਾਜਾ ॥ (ਬ. ਨਾ. ਪਾ: 10)

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਜਗ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਿ ਦਾਨ ਕਰਾਏ ।
ਨਿਰੰਕਾਰ ਨ ਪਛਾਣਿਆ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਦਸੈ ਨ ਦਸਾਏ ।
ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਿ ਸੁਣਾਏ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. 39/14)

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸਾਨੂੰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ —

ਉਚੇਰੀ
ਚੰਗੇਰੀ
ਸੁਹਣੇਰੀ
ਸੁਖਦਾਈ
ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ
ਦੈਵੀ
ਆਤਮਿਕ

‘ਜੀਵਨ ਸੇਧ’ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੋਝੀ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ ਨਾ ਆਵੇ ਤੇ ਲੋੜ ਨਾ
ਭਾਸੇ — ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ‘ਜੀਵਨ ਰੋੜ੍ਹ’ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਅਥਵਾ ਤਿਆਗਣ
ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਕੋਈ ਸੋਚ, ਉਦਮ ਅਤੇ ਘਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰ

ਸਕਦੇ ।

ਇਹ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਆਤਮਿਕ 'ਜੀਵਨ-ਸੇਧ' ਦੀ ਸੋਝੀ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨਿਸਚਾ 'ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ' ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਈ ਜੀਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ 'ਆਤਮ-ਛੋਹ' ਵਾਲੀ ਸਤਸੰਗਤ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦਾ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਸਾਡਾ ਗਿਲਾਨੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਯਾ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਬੇਅੰਤ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਅਤੇ ਕੁਸੰਗਤ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ 'ਸੰਗ੍ਰਹਿ' ਅਤੇ 'ਨਤੀਜਾ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਸਮੇਂ ਤਕ ਲਗਾਤਾਰ 'ਸਤਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਸਾਧਸੰਗਤ' ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ।

ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਅਤੇ 'ਸੇਵਾ' ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਸ਼ੀਘਰ ਅਤੇ ਸੌਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਚਲਦਾ

